

Anmeldelser

Fugleatlas

Thomas Vikstrøm og Charlotte M. Moshøj. De danske ynglefugles udbredelse. 840 sider, mere end 750 kort, over 200 fotos, talrige figurer og tabeller, indb. Dansk Ornitologisk Forening og Lindhardt og Ringhof, 2020. ISBN 978-87-11-90109-0. Pris 599 kr. i Naturbutikken.

Fugleatlas – ganske enkelt – hedder den nye bog, som afrapporterer resultaterne af DOFs tredje kortlægning af de danske ynglefugle. Feltarbejdet blev gennemført i årene 2014-17, og det var henholdsvis fire og to årtier efter den første og anden kortlægning, hvis resultater også blev præsenteret i bøger. Alle tre arbejder er baseret på forekomsten af de danske ynglefugle i 5 x 5 km kvadrater fordelt over hele landet, hvilket gør det muligt at sammenligne resultaterne direkte. Et stort antal frivillige DOF-medlemmer stod atter for indsamlingen af de mange data, som her i 2014-17 skulle indtastes via DOFbasen, hvilket lettede arbejdet meget for os observatører, og formentlig også for dem der bearbejdede materialet. Udover de to hovedforfattere har 15 andre forfattere bidraget både med indledende afsnit og artsomtaler.

Bogen er stor – ja, den største, der endnu er sat på mine boghylder. Layout er flot og overskueligt, med meget smukke og godt reproducerede fotografier af alle arter og akvareller af Jens Gregersen. Men hvor er der dog meget hvidt papir på siderne. Her kunne man godt have været mere miljøbevidste.

Arbejdet i 1971-74 var en ren kortlægning. I 1993-96 var kortlægningen udvidet med en registrering af ynglefuglenes antal på deres vigtigste lokaliteter samt i småbiotoperne, ligesom der blev foretaget punkttællinger til bestemmelse af relative tætheder, og dette tredje projekt er suppleret med en bestandsopgørelse af 18 arter (udvalgt især på baggrund af manglende viden om deres udbredelse i Danmark) og med en særlig kortlægning af fuglenes tætheder i landskabet både sommer og vinter baseret på linjetaksering (såkaldte timetællure).

Det indledende kapitel om ændringer i den danske fuglefauna over 40 år rummer tematiske afsnit om ændringerne analyseret ud fra forskellige synsvinkler: mønstre, artsrigdom, taksonomi, trækstrategi, ynglehabitat og beskyttelse – illustreret med talrige kort og informative tabeller.

Hovedparten af bogen udgøres af de 209 artsbeskrivelser, hvor hver art behandles og analyseres ensartet og meget skematisk. Her omtales den nuværende udbredelse, ændringerne siden de to tidligere atlasprojekter, hvor godt forfatterne mener, at arterne er dækket af undersøgelsen, beskyttelsen af arterne, og endelig en liste over de kilder der citeres. Bestandsstørrelser angives for de udvalgte 18 arter (baseret på undersøgelsen) og for mange af de øvrige arter ud fra tidligere kilder. Bestandene for mange arter angives dog som "ikke estimeret". Her kunne man godt have forsøgt sig med mange flere arter som fx Fiskehejre, Musvåge og Rørhøg. Men det bliver måske ved en senere lejlighed? Udviklingen i antallet af ynglefugle var ikke en del af arbejdet, men omtales alligevel baseret på den overvågning, DOF udfører med Punkttællingsprogrammet. Der sammenlignes med atlasarbejder i Sverige (Halland og Skåne), Tyskland og Storbritannien. Undersøgelsens ultimative resultat er de kort, der viser ynglefuglenes nuværende udbredelse. Disse suppleres med kort over ændringerne siden de to forrige atlas, lige-

som der er kort over tætheden af de arter, hvor data har været tilstrækkelige. Det hele meget overskueligt og let læst.

Jeg er meget imponeret over, hvor god dækningen har været, og over de mange kort som viser ændringerne. Der er rigtig meget information, som sætter tankerne i gang, hjulpet godt på vej af de indledende afsnit.

Endelig er der til slut en række appendikser med lister over bidragydere og observatører, fuglearterne og vejledningen til feltarbejdet.

Hvad er det så sket siden sidst? Jo, artsantallet er steget støt siden det første atlasarbejde – fra 190 til 209 arter med nye arter som Kongeørn, Rovterne og Sydlig Blåhals. Andre er faldet fra siden det første atlas, som fx Urfugl, Høgesanger og Markpiber. Mange arter har bredt sig vestover i takt med plantagerne tiltagende alder og forøgede andel af løvtræer. Her er Stor Flagspætte, Spætmejsje, Træløber og Rødstjert gode eksempler. Det er også interessant at se udbredelsen af de beskyttelseskrævende arter (dem på EU-fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1 og de rødlistede) og konstatere, at der er flere, som har udvidet udbredelsen end indskrænket den.

Der er ganske mange arter, hvis bestandsudvikling (bestandsindeks baseret på punkttællinger) er forskellig fra udviklingen i udbredelsesområdet. Rødrygget Tornskade er bestandsmæssigt i tilbagegang, men dens udbredelse er udvidet. Tilsvarende modsatte tendenser ses hos Isfugl, Skovskade, Løvsanger, Gul Vipstjert og Halemejsje. Dette paradoks diskuteres i et særligt afsnit, men det burde gøres meget mere udbydende.

Det kan ikke overraske, at arter som Havørn, Rød Glente og Trane har udvidet deres udbredelser, ligesom at Toplærke og

Kirkeugle har indskrænket deres. Overraskende – for mig i det mindste – er det derimod, at Tornsangener nu er den mest udbredte art med forekomst i 97 % af kvadraterne, at Engsnarren er gået frem, at Vendeheksen er stabil eller måske i svag fremgang, at Vagtlen er så udbredt – især i Sønderjylland – og at Fjordternen mangler i hele det indre Jylland. Det er også nyt for mig, at Bjergvipstjertens udbredelse viser store forskudninger mellem det tre atlasperioder.

For ganske mange arter har det været muligt at tegne kort over tætheder sommer og vinter baseret på timetælleturene. Jeg er noget skeptisk over for disse kort. Mange viser blot, hvad jeg ville forvente og en del noget, som ikke rigtig giver mening. Hvorfor viser fx Tyrkerduen særligt høje koncentrationer om vinteren i det sydlige Himmerland? Det er måske derfor, at disse kort blot refereres uden nogen dybere tolkning? Umiddelbart ville jeg forvente, at resultaterne kunne bruges til bestandsopgørelser. Men det angives i det sidste afsnit om "Datakilder og feltmetoder", at tæthederne ikke kan bruges til lokale bestandsestimater. Det burde ellers være en væsentlig del af denne øvelse.

Tæthedskortene for sommerperioden viser i øvrigt ikke nødvendigvis yngleudbredelsen. Der er for eksempel høje tætheder af Sildemåger i hele det sydvestlige Sønderjylland, hvor kortet med yngleforekomst kun angiver ynglefund på nogle af vadehavsoerne. Det er indlysende fouragerende fugle, men det burde da omtales.

Der er mange småting som giver anledning til kommentarer. Fx benyttes ni habitatindikatorer i afsnittet om ændringer i udbredelsen i forhold til ynglehabitat. Her undrer det mig meget, at en art som Toppet Lappedykker indgår som en he-defugl og Svartbag og Sølvmåge som engfugle. I diskussionen af Svartbagens udbredelse angives, at den er begyndt at yngle i indlandet. Det er meget svært at se på udbredelseskortene, med undtagelse af et kvadrat eller to ved Arresø. I forbindelse med Tårnfalkens bestandsfremgang siden 1960'erne, nævnes ikke den væsentligste årsag, nemlig fredningen af rovfugle i 1967. Omkring fuglenavne undrer det mig at Korttået Træløber ikke betegnes som Parktræløber, som burde være det officielle navn i dag, og at Rørhønen i flere tabeller suppleres med "grønbenet" i en parentes. Det nævnes for mange arter, at de ligger i top 10 i forskellige sammenhænge. Det havde givet et godt overblik, hvis disse top 10-placeringer var vist i en tabel. Vinterbestandsudviklingen for arter, der er trukket bort om vinteren, angives som "ikke registreret". Nej det er da klart, "ikke aktuel" ville være mere præcist. Endelig benyttes rødlistekategorien "moderat truet" (EN); den blev opdateret til "truet" med 2019-versionen af rødlisten, idet "moderat" antyder noget mindre alvorligt.

Bogen skæmmes af de mest inkonsistente referencelister, jeg nogensinde har set. Fx er 18 af 20 fornavne skrevet helt ud i en reference (Bomlærke), brugen af kursiv og kolon er ikke konsekvent, og tanke- og bindestreger bruges som vinden blæser. Inde i teksten om Høgesanger er der henvisning til nogle sider i det norske tidsskrift *Sterna*, men den er ikke medtaget i referencelisten. Under Bysvale citeres en canadisk rapport om Landsvale. Der er meget af den slags, som vidner om, at korrekturlæsning ikke har været prioriteret.

På trods af disse indvendinger er der tale om et meget flot arbejde og (endnu en) milepæl i dansk ornitologi. Der er til mange timers dyrløbelse, og der må være masser af data, der kan bearbejdes dyrløber.

David Boertmann

Vores natur – Vilde vidunderlige Danmark

Danmarks Radio. Naturens År med talrige udsendelser og temaer på elektroniske og trykte medier samt arrangementer i naturen. 2020.

"Forestil dig at nævne Shakespeare over for en akademiker, og vedkommende aldrig har hørt om manden. De fleste ville reagere med skepsis. Derimod er det ganske normalt ikke at kunne kende forskel på et leddyr og et hvirveldyr eller på et insekt og en edderkop. [...] Man kan ligefrem opleve, at folk bryster sig af deres uvidenhed om så jordbundne ting, som var det tegn på ophøjethed" (George Monbiot, Information 20. maj 2020).

Dette udsagn beskriver meget godt, hvordan jeg i mange år har opfattet holdningen til naturudsendelser i Danmarks Radio: Natur var ikke noget, man ville bruge ret mange penge på. Det var en slags opium for folket, som man kunne dække ved at sende film fra Afrika savanner, Australiens outback eller Canadas tundra leveret billigt af BBC. Det er en holdning blandt kultureliten, som går helt tilbage til den kulturradikale Poul Henningsens nedladende holdning til natur og naturbeskyttelse. Resultatet har været, at mange danskere ikke aner, hvad der findes af spændende natur og dyreliv i Danmark, for naturhistorieundervisning i folkeskolen er også – ja, historie.

Men det kan nok være, at der er blevet lavet om på det i år. Det må være gået op for en eller anden, hvor galt det står til, så DR har lavet en kæmpe satsning med en bølge af naturudsendelser på alle medier. Først fik vi fem en-times udsendelser på DR1 om *Vilde vidunderlige Danmark* med hhv. *Skoven, Hav og kyst, Det åbne land, Søer og vandløb og Byen*, og så fulgte en kavalkade med alt fra *Ramasjang Redder Fuglene* for børnehavebørn og skolernes yngste elever, over fotokonkurrencer, seks kendte danskere i naturen, ture i naturen med en lang række natur- og friluftsgesandheder, *Danmark udforsker vores natur* som fem ugetemaer og 12 nye undervisningsmaterialer til nu sidst *Giv os naturen tilbage* med Bonderøven i Hjørring. I alt 20 temaer har jeg talt, om end en del arrangementer i naturen har måttet opgives pga. Corona.

Andre medier har fulgt op med temaer såsom dagbladet *Information*, der hen over sommeren er gået i dybden med 20 danske naturdigtere fra Romantikken til nu, og *Politiken* har haft omtrent daglige artikler om den danske natur. De otte naturhistoriske museer har lavet en vandreudstilling til indkøbscentre, ligesom bibliotekerne i 76 af landets kommuner har sat fokus på naturen.

Og hvordan var resultatet så af DR's store satsning, Naturens År? Det første, der falder mig ind, er, at den første udsendelse om skoven var en blandet fornøjelse. Der var mange flotte optagelser og gode pointer i speaken, men også alt for mange trickoptagelser med tamme dyr, dramatiserende krydsklipping og en følelsesladet speak med indslag som rævetæven, der både "skal være en koldblodig jæger og varm og omsorgsfuld mor." For at det ikke skal være løgn, så var den Store Hornugle ikke engang den hjemmehørende form, men åbenbart en, som filmselskabet kunne få fat på blandt burfugleholdere i Danmark. Nok så slem var den kunstige musvågerede med en tam Musvåge og tre hønseæg, hvoraf et blev ædt af en tam mår!

Efter denne lidt tvivlsomme oplevelse var det dog opløftende, at de følgende fire udsendelser var væsentligt bedre. For folk med bare lidt elementær indsigt, var der stadig mange arrangerede parringer og drab på byttedyr, men for familien Danmark var oplevelsen givetvis virkelig god og lærerig. Og det var jo familien Danmark, der var den primære målgruppe,

ikke medlemmerne fx af DOF. Trickoptagelser og dramatiserende krydsklipninger er der i praktisk taget alle naturfilm, men 'troværdigheden' afhænger helt af, hvor talentfuldt det gøres, og her kneb det mange steder.

Lars Mikkelsens speak kan som nævnt også diskuteres. Jeg ville have foretrukket den samme stil som i *Grænseland*, hvor selvsamme Mikkelsen på helt anderledes gedigen vis fortalte levende om Slesvig-Holstens turbulente historie uden at falde til føleri eller overfladisk vås. Sjovt nok kørte der en mere afdæmpet, men også mindre engageret speak til de seks udsendelser om *Syv kontinenter*, *en klode*, som også blev sendt på DR1 hen over sommeren, og i den anden ende af skalaen den mere kulørte – for ikke at sige svulstige – speak til de fem *Vores mystiske planet*.

Musikken er i endnu højere grad en smags sag. Hovedtemaet til *Vilde Vidunderlige Danmark* er skrevet af den 40-årige komponist Rasmus Zwicky, og jeg fandt den god.

Og så skal Danmarks Radio også have ros for at medtage problematiserende indslag om naturens tilstand i de enkelte landskabstyper.

Endelig har det her til sidst være helt forrygende at følge Bonderøven i Hjørring, hvor han med initiativet *Naturkommunen blomstrer vildt* forsøger at dreje både medarbejdernes og borgernes holdning og praksis i mere natur- og biodiversitetsvenlig retning. Det spænder fra folk, der synes, at det ser "uordentligt" ud, at vegetationen vokser vildt i en rundkørsel, til folk der er med på *Vild med vilje* i deres haver. DR er her med til at løfte Hjørring Kommunes gode idé langt ud over kommunegrænsen, ganske som kommunen ønsker det med det årlige Naturmøde i Hirtshals.

Sammenfattende vil jeg sige stor tak til Danmarks Radio for en kæmpe satsning, som passer perfekt ind i den næsten revolutionerende holdningsændring, der er sket de allersensreste år i retning af engagement i klima og biodiversitet både i befolkningen og blandt beslutningstagere. Det lover godt for de kommende års store behov for at give befolkningen mulighed for indsigt i, hvad biodiversitet og dansk natur overhovedet handler om. Det var så også på tide, kan man sige.

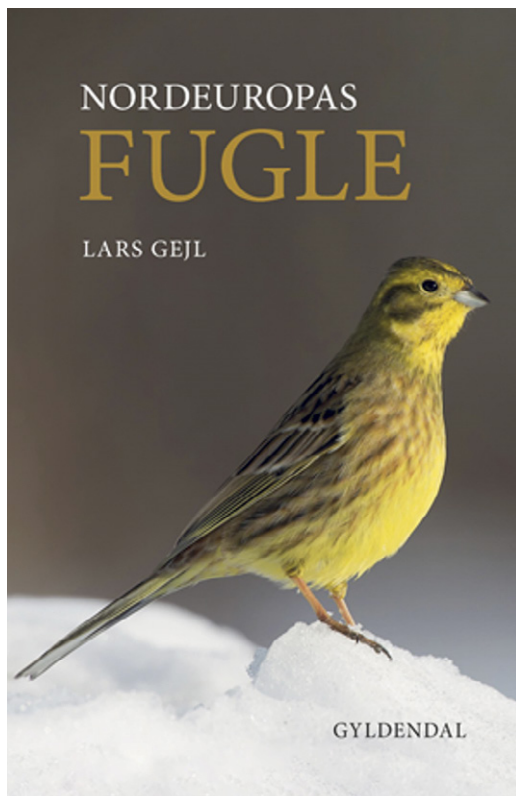
Hans Melfoite

Nordeuropas Fugle

Lars Gejl. 619 sider, mere end 1200 fotos af 420 arter, udbredelseskort og QR-koder med 340 fuglestemmer. Gyldendal, 2019. ISBN 978-87-02-28443-0. Pris 349 kr. i Naturbutikken.

Bogen er en særdeles vellykket, velredigeret og udvidet udgave af *Fugle-Felthåndbogen*, 3. udg. Lars Gejl har skabt en spændende og meget nyttig felthåndbog, hvor man ikke kan lade være med at læse mere eller blade videre til næste sides lækre fotos. Samtlige ynglefugle og almindelige trækgæster samt over 130 sjældne strejfgæster beskrives i bogen, der både er appetitlig og nem at arbejde med. Artsbeskrivelserne indeholder alt, hvad der behøves: flugtkendetegn, dragtforhold og forvekslingsmuligheder, sang/kald, forekomst, udbredelse og træk mv.

De mange fotos er næsten uden undtagelse af høj kvalitet. En lille fin detalje er, at de er forsynet med dato. Mange fine sammenligningstavler for vanskeligere grupper som fx vadefugle og måger hjælper fuglekiggeren på vej til korrekt identifikation med pile, der påpeger de vigtigste karakteristika. For mågernes vedkommende er der hele syv dobbeltsidede sammenlignings-

stavler, der afsluttes med en med mågeportrætter. Fornemt! Pilemarkeringerne må gerne udvides til at omfatte mange flere fotos/arter, hvorved en lettere identifikation kunne opnås.

Afslutningsvis findes endnu en god detalje. Nemlig en dansk-norsk-svensk artsnavneliste (måske burde de engelske navne med her).

Værket kan ikke blive meget bedre, og der er kun lidt at sætte fingeren på. En del skrivefejl burde dog være undgået. Eksempelvis s. 12, 13 og 15 med Kvækerfinke, Bramgaes og Roerhoeg. Senere s. 128 Atlantisk skrâp og s. 243 under Sibirisk hjejle: ... det gyldne Iskær i dragten samt fra hjejle Og så undrer det anmelderen lidt, hvorfor et par af fotografierne i listen på s. 608 optræder med to forskellige initialer.

Om man foretrækker en felthåndbog med tegninger eller som denne bog med fotos er sikkert en smags sag. For anmelderen er denne bog en lækkerbissen, og de mange fremragende fotos viser fuglene "i virkeligheden" og ikke så stiliserede, som tegnede fugle let kan blive. Bogen er fyldig. Hver enkelt art har god plads, men en felthåndbog må ikke blive hverken tykkere eller tungere end denne. Og så er prisen attraktiv for så vældigt et værk. Kunne man opfordre Lars Gejl til at udarbejde en tilsvarende bog om Sydeuropas fugle? Danske feltornitologer ville juble, hvis en sådan så dagens lys.

Behøver jeg til sidst at nævne, at *Nordeuropas Fugle* er stærkt anbefalelsesværdig? – den bør være med i enhver dansk fuglekiggers rygsæk.

Steen Engelbøl

Danmarks Genforvildede Natur

Rune Engelbreth Larsen. 308 sider i stort format, indb. Forlaget Dana, 2020. ISBN 978-87-92961-09-9. Pris: 339 kr.

”En flok vildheste gungrer ud over sletten, og et elsdyr vandrer tavst ud af skovbrynet. En bisontyr kaster sig på jorden og støvbader, mens et par kalve slukker tørsten i et snoet vandløb. Et vældigt mosaiklandskab af skovkulisser, blomsterrige enge, spredte søer og skulpturelle veterantræer åbner sine vidder, så langt øjet rækker. Vilde danske landskaber uden byer, uden motorsavens larm i skovene, men hvor genudsatte nøglearter skaber en foranderlig natur- og oplevelsesrigdom.” Sådan præsenteres Rune Engelbreths nyest bogværk, der ligger i fin forlængelse af *Vildere Vidder* i *Dansk Natur* fra 2017.

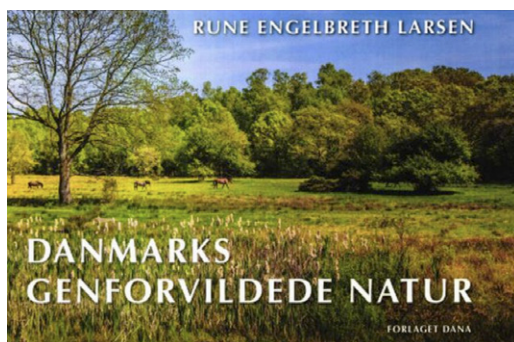
Bogen indledes med syv faglige kapitler om baggrunden og behovet for at give mere plads til reelt fri og vild natur i Danmark. Biodiversitetens trange kår i dagens Danmark beskrives, herunder også med adskillige eksempler fra fuglenes verden og med brug af DOFs data. Baggrunden er dystert, men der kan gøres noget. Set fra forfatterens synsvinkel handler det først og fremmest om at afsætte pladsen, foretage de nødvendige ind- eller udhegninger og genudsætte flere af de såkaldte 'store græssere'. Her er tale om vildheste, vildokser, bisonokser, elsdyr, krondyr, vildsvin og tilsvarende arter, der helt eller delvist har været udryddet i Danmark i århundreder eller årtusinder, men som tidligere var en helt naturlig del af den nordeuropæiske biodiversitet. Man taler direkte om, at disse arter har været en forudsætning for meget af vores biodiversitet. Det er den forvaltningsform, der kaldes rewilding, eller genforvildning, som i bogens titel. Udlægningen tænkes fx gennemført ved brug af et nyt begreb i planlægning: Naturzoner, men som der redegøres for i bogen, kan man sagtens tage fat allerede nu – også uden naturzoner. Det er en god og grundig gennemgang, og det gøres overbevisende.

Hidtidige danske erfaringer med genforvildningsprojekter omtales grundigt og sammenholdes med udenlandske flagskibsprojekter som Oostervarderplassen og Kraansvlak i Holland og Knepp i England. Blandt de 26 igangværende eller afsluttede danske områder med vildgræsning omtales også Fugleværnsfondens vildgræsning på Sydlangeland og ved Saksfjed-Hyllekrog. I et særskilt kapitel gennemgås lovgivningsmæssige og administrative barrierer og besværligheder i forhold til genforvildning og vildgræsning.

I bogens anden del finder man en grundig og inspirerende gennemgang af 15 konkrete områder i Danmark, hvor der relativt let og hurtigt kan igangsættes genforvildning. Områdernes afgræsning er valgt, så de kun omfatter offentligt ejede arealer og fondsejede naturområder. Her kan genforvildning realiseres i løbet af få år, hvis den politiske vilje er til stede. Det gør bogen dejlig konkret og handlingsorienteret. Den afsluttes med fem store appendikser bl.a. med talrige kort og detailoplysninger.

Sproget er let læseligt, og stort set alle opslag er spækket med flotte fotos og appetitlig opsætning, hvilket gør bogen særdeles egnet som coffee-table-book. Personligt er jeg dog ikke glad for det aflange format, der sammen med bogens vægt gør den svært håndterbar og mindre læsevenlig, medmindre man sidder ved et højt arbejds- eller spisebord.

Bogen kan varmt anbefales til alle med naturpolitisk interesse og til alle, der har ansvar for forvaltning af store og små naturområder. Nogle af genforvildningens principper kan også afprøves i mindre områder. For alle andre læsere kan bogen bru-

ges som inspiration til besøg i de omtalte områder, både før og efter der forhåbentlig igangsættes genforvildning.

Det er bestemt ikke falsk markedsføring, når forlaget præsenterer *Danmarks Genforvildede Natur* som en oplevelses- og oplysningsbog, der i ord og billeder inspirerer til naturoplevelser ud over det sædvanlige i dagens Danmark – og til vildere natur i morgendagens Danmark. God fornøjelse.

Knud N. Flønsted

Det store Vadehav

Jens Gregersen. Mellem natur og mennesker. 240 sider, talrige tegninger og akvareller, indb. ISBN: 978-87-12-06057-4. Pris 299 kr. i Naturbutikken.

Lad mig bare få det på plads med det samme: Jens Gregersen har gjort det igen! Og han har atter gjort det godt. Denne gang om Vadehavet, der som bekendt er min helt foretrukne hjemmehavne, når det drejer sig om fugle og natur. Et vådområde i en helt særlig klasse. Natur i verdensklasse!

Introduktionen til *Det store Vadehav* er god og kortfattet, og man forstår snart, at Vadehavet har mange ansigter. Meget interessant og spændende, men til tider også voldsomt og utilregneligt med storme så kraftige, at de truer selv mennesker og ejendomme på kysten. Området præges derfor af en ganske særlig kulturhistorie, samtidig med at Vadehavet er noget af det fineste natur, vi har. Området nyder derfor stor bevågenhed i forskellige sammenhænge.

Bogens helt centrale del er en meget fin rejse i Vadehavets natur og kultur – lige fra Blåvandshuk i nord til den hollandske ø Texel længst mod sydvest med Gregersens markante og rammende tegninger og akvareller som det gennemgående element. Kapitlerne er en række gode og indholdsrige fortællinger om natur, geografi, mennesker og kulturhistorie i en skøn, men alligevel velordnet og vedkommende blanding, og de afslører, at Gregersen har et stort kendskab til dette helt særlige kystlandskab og dets natur og kulturforhold. Der er tale om en blanding af oplevelser på første hånd og viden, som er søgt blandt kolleger og i litteraturen.

Hele vejen igennem bliver vi igen mindet om Gregersens udtalte talent for at tegne og male verden omkring ham. Han mestrer det hele; fra det voldsomme og storladne til det sirlige og følsomme, fra det grove skitseprægede til det minutiøse, der har taget timer at lave.

Bedst af alt er efter min mening afsnittene om Vadehavets karakteristiske fugle – som fx Gravanden, Skestorken, den Is-

landske Ryle, den Lille og den Store Kobbersnepe, Brushanen og Splitternen. Her lyner Gregersen med sine blyanter og pensler, og det er helt tydeligt, at det hele bygger på en stor interesse og fascination over fuglenes tilpasninger og store præstationer. Ikke mindst for nogle af langdistancetrækkerne, som yngler i Arktis og overvintrer i Vest- og Sydafrika.

Den brede overgangszone mellem land og hav, som med det flade landskab og tidevandets puls er baggrunden for en speciel kystnatur, er spækket med planter og dyr, som har tilpasset sig de helt særlige forhold. De specialiserede arter – som fx de mange ledorme, muslinger, snegle og krebsdyr, som lever på og i havbunden – forekommer i nogle mængder, som gør, at den biologiske masse og produktion er ekstrem høj. Sommetider sammenlignes den med den biologiske produktion i de frodigste regnskove i troperne.

Men Vadehavet synes på mange måder også ensformigt og bliver af mange – og vel især på grund af den uendeligt vide og flade horisont – betegnet som et lidt kedeligt område. Men også her er Gregersen med på beatet og angiver helt korrekt, at den særlige natur skal forklares, for at kunne forstås. Derfor er han også begejstret for den store opmærksomhed, som området nyder nu til dags – bl.a. i kraft af en række naturformidlingscentre og de tilknyttede naturvejledere, som tilbyder arrangementer i området under kyndig vejledning.

Det mest synlige bevis på det rige økosystem er fuglene, og det skønnes, at omkring 12 mio. vandfugle benytter området i løbet af året. Antallet er højest om efteråret, når de mange arktiske gæs og vadefugle vender tilbage fra ynglepladserne med årets produktion af ungfugle. Vadehavet langs Nordsøkysten af Danmark, Tyskland og Holland er på denne måde et af verdens største vådområder og spisekamre for trækkende vandfugle.

Sidst i værket er der fokus på forvaltningen og beskyttelsen af området, hvor Gregersen også udtrykker sin store respekt for Vadehavet og dets betydning som stor natur i Danmark, Tyskland og Holland. Her fortæller han et sted, at han er vokset op i skyggen af en tid, hvor mennesker har forsøgt at beherske naturens ressourcer på en måde, der har været tæt på at ødelægge Vadehavet. I dag er Vadehavet på mange måder i kontrol. Man har inddæmmede store områder med diger for at sikre lavtliggende landområder, men særligt i Danmark er meget af det oprindelige Vadehav intakt, og han tilføjer, at fredninger, konventioner og senest områdets status som nationalpark og Unesco-verdensarv har haft en stor og positiv betydning. Det sidste har bragt Vadehavet i selskab med verdenskendte naturområder som Galápagosøerne og Great Barrier Reef.

En sjov ting ved værket er, at det har været undervejs i lang tid. Meget lang tid. Det kommer sig af, at forfatteren og kunstneren har haft bogen på tegnebrættet siden midten af 1980'erne, hvor han havde planer om at sætte to år af til at berejse og beskrive det store Vadehav i billeder og ord. Faktisk er der tegninger og akvareller fra fem årtier repræsenteret på de smukt opsatte sider i bogen.

Op så er det, vi må sige bedre sent end aldrig, for at tænke sig, at Jens Gregersen skulle ligge inde med den skat af gode og velskrevne historier og de mange fantastiske billeder, uden at de nåede ud til alle os, som lider af den samme fascination af Vadehavet, ville være ubærligt. *Det store Vadehav* er et must for enhver med interesse for dette helt særlige kystområde.

John Frikke

Britain's Birds

Rob Hume, Robert Still, Andy Swash, Hugh Harrop & David Tipling. An identification guide to the birds of Great Britain and Ireland, 2. udgave. 576 sider, 3582 fotos, softback. Princeton University Press, 2020. ISBN 978-0-691-19979-5. Pris £ 17,99.

Tyve år efter *Fugle i Felten* foreligger der nu en tilsvarende milepæl, dækkende de fleste nordeuropæiske arter, 2. udgave blot fire år efter 1. udgave. Den nye udgave behandler samtlige iagttagelser fra England, Skotland og Irland til og med 2019, i alt 631 arter. Illustrationerne, over 3500 fotos, heraf 800 nye, fra 279 fotografer, er computerbehandlede, en teknik der blev introduceret i Kenn Kaufmans *Birds of North America*, også for 20 år siden. Personligt synes jeg, at denne teknik er at foretrække frem for de 'klassiske' malede illustrationer, selv om Lars Jonsson og mange andre er langt større kunstnere end en hvilken som helst fotoshop.

B's B har især glædet mig ved at præsentere vanskelige adskillelige arter på samme side, eksempelvis Ørken-, Mongolsk- og Kaspisk Præstekrave, respektivt Lang- og Kortnæbbet Sneppeklire, de to racer af Hvidvinget Måge, *kumlieni* og *thayeri* og Træløber og Parktræløber. Også for måger, rovfugle, kjoever og vadefugle præsenteres arterne samlet på 1-3 plancher, på siderne 186-188 således 37 flyvende vadefugle. De sjældne arter behandles særskilt efter omtale af de almindeligt forekommende. Petersons stregmarkører på vigtige kendetegn er afløst af tekst ud for fotoet eksempelvis adult Islom i vinterdragt: Isse og nakke sortere end ryg, omvendt hos Sortstrubet Lom, 'bule' i panden, næb tykkere, mindre blåligt end hos Sortstrubet. De same teknikker benyttes i *Fugle i Felten*, der anvender både tekst og stregmarkører til illustrationerne. *Fugle i Felten*s forsteforfatter, Killian Mullarney, har været konsulent på B's B, hvis forfatter selv hører til de absolut 'tunge drenge' inden for fotografering og feltbestemmelse. Rob Hume var formand for UK's sjældenhedsudvalg i 25 år.

De mange fotos er generelt imponerende illustrative, dog har mange arter med naturlig grågrøn overside fået for meget lilla tone i fotoshoppen. Bogen kan sagtens anvendes i Skandinavien. Ganske få af vores arter er ikke omtalt. Sortspætte, Mellemflagspætte og Lille Skrigeørn er aldrig observeret i Storbritannien. 135 strejfer fra Nordamerika behandles, blandt disse 23 arter vadefugle og 20 sangere. Bogen giver et interessant overblik over forskelle i forekomster. Danmark har bl.a. flere ynglende Havørne, Hedehøge, Traner, Skestorke, Rødryggede Tornskader, Svaleklirer og Gråstrubede Lappedykkere, mens Storbritannien og Irland har over 5000 par Kirkeugler, 1800 par Vandrefalke og masser af ynglende Suler, alkefugle, kjoever og stormfugle. Langt flere gæster fra Nordamerika, men færre fra Asien, end vi kan præstere. De fleste af de sjældne trækfugler i spurvefugleordenen vises i 1. vinterdragt.

Om man er til malede illustrationer eller fotos er vel en vansesag. Prøv at sammenligne den 900 gram tunge *Fugle i Felten* med B's B 1500 (!) gram. Er kvantitet lig med kvalitet? Formaterne er næsten ens, men B's B gør sig bedst i rygsækken under transporten. Ingen tvivl om at felthåndbøger er midt i et paradigmeskift. Denne felthåndbog er fantastisk. Den bedste jeg har set i 20 år.

Hans Harrestrup Andersen